

WOMEN
ZORG
CAHIER
WELZIJN
25

**Sociaal werk, bondgenoot
in de ecologische transitie**

Sociaal werk, bondgenoot in de ecologische transitie

**Een sterk verhaal voor een veerkrachtige
Brusselse welzijnssector**

Colofon

Sociaal werk, bondgenoot in de ecologische transitie

Cahier 25 - Oktober 2024

Auteurs

Veerle Leroy, Lieselot Degraeve

Redactie

Veerle Leroy, Lieselot Degraeve, Herwig Teugels

Lay-out

Sita Vreeling

Foto's

Frank Tierens

m.m.v. Layla Aerts (p. 7, 34, 39), Dev Youandi van Geest (p. 23), Tom Bruelemans (p. 30, 41)

Dit is een uitgave van

Kenniscentrum WWZ vzw

Lakensestraat 76 bus 2

1000 Brussel

tel. 02 211 02 40

v.u.

Herwig Teugels

Depotnummer D/2024/13222/5

ISBN-nummer 9789464947854

Oktober 2024

Met steun van de Koning Boudewijnstichting

Kenniscentrum WWZ werkt aan de SDG's, de 17 duurzame ontwikkelingsdoelstellingen van de Verenigde Naties.

Vlaanderen
verbeelding werkt

- Dit cahier past in een langlopende reeks. Meer info over abonnement en bestellingen op www.kenniscentrum.be/cahiers
- Overname van de tekst is toegestaan, met bronvermelding.
- Gebruik van foto's kan, met toestemming en vergoeding.

**WELZIJN
WONEN
ZORG**

- zet zich in voor een beter welzijn, vernieuwende woonvormen en toegankelijke zorg voor alle Brusselaars, met extra aandacht voor kwetsbare bewoners. Vrijwilligerswerk krijgt daarin een bijzondere plaats.
- bouwt expertise op en stelt die ter beschikking van het werkveld en het beleid, stimuleert innovatie en projectontwikkeling, ondersteunt welzijnswerkers, initiatiefnemers en zorgvoorzieningen en investeert in de uitbouw van een toekomstgericht beleid.
- werkt steeds samen met en in opdracht van organisaties.
- stimuleert verbinding tussen doelgroepen en werkvormen, tussen sectoren en beleidsdomeinen, tussen Welzijn, Wonen en Zorg.

www.kenniscentrumwwz.be

Inhoud

04 Inleiding

06 Het belang van ecosociaal werk voor de Brusselse welzijnssector

- 07 De Sustainable Development Goals als veelzijdig kader voor verandering
- 18 De welzijnssector zal ecologisch zijn of zal niet zijn - Peter Wollaert
- 22 Wat is ecosociaal werk?
- 23 Ecosociaal werk moet ons weerbaar maken voor de toekomst, ook de meest kwetsbaren - Richard de Brabander

27 Koplopers aan het woord

- 28 Mieke Craeymeersch van De Ark: “We zijn een organisatie waarin mensen centraal staan, net daarom moeten we rekening houden met elkaar en de omgeving”
- 30 Peter Van Santen van Hubbie - “Duurzaamheid zit nu in het DNA van onze organisatie”
- 32 Ingrid Verhoeven van De Welvaartkapoen - “We planten een zaadje bij personeel en klanten”

34 Blik op de toekomst: naar een leefbare planeet

- 35 Een drietrapsraket naar een sociaal-ecologisch beleid - Adeline Otto
- 40 Sociaal werk mag geen reddingsboei zijn voor een falend klimaatbeleid - Katleen Evenepoel en Herwig Teugels

43 Verder lezen?

Inleiding

“ Met dit cahier willen we tips en praktijken naar voren brengen en een aanzet geven om het ecosociaal perspectief op sociaal werk hoger op de agenda te krijgen.”

De sociaal-politieke rol van de sociaal werker in de klimaatcrisis is niet te onderschatten. Als we de grondrechten en het welzijn van alle burgers willen garanderen, moeten we actief strijden tegen de structurele problemen die voortkomen uit de klimaatverandering.

In deze snel evoluerende samenleving moet de sociaal werker veel bordjes tegelijk in de lucht te houden. Sommige experts pleiten er daarom voor om het ecosociaal perspectief op sociaal werk centraal te stellen. De mens kan niet los worden gezien van zijn omgeving en al helemaal niet van de natuur. In Brussel en elders zien we creatieve voorbeelden van ecosociale praktijken ontstaan.

De voorbije jaren bracht Kenniscentrum Welzijn, Wonen, Zorg het ecosociaal perspectief onder de aandacht in de Brusselse welzijns- en zorgsector. We gebruikten daarvoor als kader de Agenda 2030 van de Verenigde Naties met de 17 duurzame ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's).

In 2021 onderzochten we samen met de onderzoeksgroep SMIT van de Vrije Universiteit

Brussel waar de Brusselse welzijns- en zorgsector staat op het pad naar duurzaamheid in organisaties. Daaruit bleek dat heel wat organisaties de middelen en menskracht ontbreken om de noodzakelijke transitie te kunnen waarmaken. Vooral kleine organisaties hebben nood aan ontzorging. Op basis van de noden die uit de bevraging bleken, maakten we een aangepast begeleidingsprogramma voor de sector.

Enkele Brusselse sociale organisaties namen het voortouw en werden in het Koploperstraject van Kenniscentrum WWZ twee jaar lang door ons begeleid om duurzaamheid in hun organisatie te versterken. Zo zagen we gaandeweg, onder impuls van gedreven personeel en veranderende wetgeving, organisaties initiatieven nemen op vlak van energiebeheer, voeding, inclusie, werkzaam werk, infrastructuur, mobiliteit, samenwerking ...

Met dit cahier willen we tips en praktijken naar voren brengen en een aanzet geven om het ecosociaal perspectief op sociaal werk hoger op de agenda te krijgen, zowel bij de welzijnsactoren als bij de overheid. We buigen ons over de rol die het sociaal

werk kan innemen om sociale en ecologische doelen op een rechtvaardige manier te realiseren in de complexiteit van een grootstad.

We zijn ervan overtuigd dat een sterk klimaatbeleid nodig is om een rechtvaardig sociaal beleid te voeren. Ecosociaal werk gaat, net zoals de Agenda 2030 van de Verenigde Naties, uit van een holistische aanpak. Dat houdt ook in dat het ecosociaal werk wordt bewerkstelligd door allerlei profielen en niet enkel op de schouders van de sociaal werker rust. Praktijkvoorbeelden tonen mooi aan dat een rechtvaardig klimaatbeleid door vele handen wordt gedragen.

Veel leesplezier!

Veerle Leroy

Medewerker duurzaamheid
Kenniscentrum Welzijn, Wonen, Zorg

Het belang van ecosociaal werk voor de Brusselse welzijnssector

De Sustainable Development Goals als veelzijdig kader voor verandering

In september 2015 werden de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen of Sustainable Development Goals (SDG's) formeel aangenomen door de algemene vergadering van de Verenigde Naties met de Agenda 2030 voor Duurzame Ontwikkeling. Gedurende 15 jaar moeten 17 SDG's, die gekoppeld worden aan 169 subdoelen, een actieplan vormen om de mensheid te bevrijden van armoede en de planeet weer op koers richting duurzaamheid te plaatsen.

Deze doelen die één en ondeelbaar zijn reflecteren de drie dimensies van duurzame ontwikkeling: het economische, het sociale en het ecologische aspect.

Deze indicatoren zijn een mondiale aanzet. De lidstaten van de VN worden aangespoord om via verdere nationale verfijning meer nauwkeurigere metingen te verzekeren.

De SDGs kunnen onderverdeeld worden in vijf grote thema's, ook de 5 P's genoemd: People, Planet, Prosperity, Peace en Partnership.

We lichten de SDG's toe aan de hand van verhalen uit Brussel.

De 5 P's

People:

Armoede en honger in al zijn vormen uitroeien en waardigheid en gelijkheid garanderen.

Prosperity:

Een welvend en zinvol bestaan garanderen in harmonie met de natuur.

Planet:

De natuurlijke hulpbronnen van de planeet en het klimaat beschermen voor toekomstige generaties.

Peace:

Vredevolle, rechtvaardige en inclusieve gemeenschappen bevorderen.

Partnership:

De agenda in de praktijk brengen via een stevig globaal partnerschap.

SDG 1 Geen armoede

Beëindig armoede overal in al haar vormen en in alle delen van de wereld. Het doel is om tegen 2030 de armoede op nationaal vlak te halveren, met als uiteindelijke doel ze overal en in al haar vormen uit te roeien.

Bart Van de Ven, coördinator van vzw Buurtwinkel Wijkwerking Anneessens:

“Armoedebestrijding en sociale wijkontwikkeling zijn per definitie oefeningen in duurzaamheid. Via de buurttuin bij woonzorgcentrum Ter Ursulinen brengen we biologische oogst direct op tafel. Samen met anderen hebben we waterdoorlatende plekken in de wijk gecreëerd. Daarnaast werken we actief aan de integratie van sociale en gezondheidszorg op de eerste lijn. Als Vereniging Waar Armen het Woord Nemen creëren we een context waarin beleidsmakers in dialoog gaan met mensen in preciaire omstandigheden. Het is goed dat wij en de mensen in de wijk bijdragen aan de duurzame transitie, maar er zijn ook grote veranderingen nodig op politiek, structureel en internationaal niveau. Grote bedrijven en politici dragen een enorme verantwoordelijkheid.”

SDG 2 Geen honger

Beëindig honger, zorg voor voedselveiligheid, voedselzekerheid en promoot duurzame landbouw. Iedereen moet toegang hebben tot betaalbare voeding. Nieuwe landbouwtechnieken moeten gezond en kwalitatief voedsel op een duurzame manier verbouwen.

Yousri Yahyaoui, centrumverantwoordelijke van Het Anker, wijkrestaurant en lokaal dienstencentrum:

“We zijn een laagdrempelige ontmoetingsplek voor buurtbewoners in de Begijnhofwijk. Een van onze speerpunten is een zorgzame wijk creëren waar mensen zo lang mogelijk thuis kunnen wonen. We bieden bijvoorbeeld dagelijks maaltijden aan huis aan en we trainen het personeel om geen water of voedsel te verspillen.

We zien de armoede toenemen en meer ouderen geraken achterop. Ik vind het niet normaal dat alles zo duur wordt. De politiek doet onvoldoende om het tij te keren. Ze beseffen niet genoeg hoe het is om met weinig te moeten rondkomen.”

SDG 3 Goede gezondheid en welzijn

Kinder- en moedersterfte moeten dalen. Hetzelfde geldt voor drank- en druggebruik. Informatie over besmettelijke ziektes helpt de verspreiding ervan tegen te gaan. We moeten psychische gezondheidsproblemen meer onder de aandacht brengen en pleiten voor minder verkeersdoden.

Koen Van Den Broeck, Straatverplegers vzw

“Straatverplegers richt zich op dakloze mensen met gezondheidsproblemen. Duurzaamheid is voor ons bouwen aan een samenleving die hen toegang geeft tot gezondheidszorg en huisvesting. Een gezonde, duurzame samenleving mag er niet van uitgaan dat dakloosheid normaal is. Iedereen moet dezelfde kansen krijgen en minstens een dak boven het hoofd hebben.

We ontmoeten de mensen op straat. Door met hen te werken aan hun gezondheid, hygiëne en zelfvertrouwen, motiveren we hen om de draad weer op te pakken en een traject af te leggen naar reïntegratie via een permanente woonst. Onze methodologie is intensief maar effectief. We zijn trots op ons slaagpercentage van 95%.”

SDG 4 Kwaliteitsonderwijs

In heel de wereld moeten jongens en meisjes naar de lagere en de middelbare school kunnen gaan, en de kans krijgen om verder te studeren. Technisch, beroeps- of universitair onderwijs moet vrij toegankelijk zijn. De leeromgeving moet veilig en inclusief zijn, er moet buitenschoolse zorg zijn, en leerlingen moeten worden opgevoed tot wereldburgers.

Ward Sulmont, Ligo Brusselleer, Centrum voor Basiseducatie

“We geven cursussen op maat die de communicatieve, numerieke en digitale vaardigheden van laaggeletterde volwassenen versterken. Samen met andere organisaties willen we onze cursisten helpen om hun kansen in de samenleving te vergroten.

We verweven duurzaamheid in onze dagelijkse werking en in de lessen. Medewerkers krijgen bijvoorbeeld een abonnement op het openbaar vervoer en een fietsvergoeding en ook in de les geven we aandacht aan het openbaar vervoer. Zo willen we cursisten zelfredzaam maken door duurzame alternatieven te tonen. We schakelden over op fairtrade dranken en milieuvriendelijke schoonmaakproducten en klusmateriaal. Op alle leslocaties hebben we waterfonteinjes om plastic flessen te vermijden.”

SDG 5 Gendergelijkheid

Er moet een einde komen aan genderongelijkheid, aan het glazen plafond voor vrouwen, de loonkloof tussen mannen en vrouwen, en gendergeweld. Vrouwen hebben, net zoals mannen, recht op een goede gezondheid en kennis over seksualiteit. Er is nood aan een beleid en rechtspraak die inzet op gendergelijkheid.

Laura De Marco, directrice van Amazone vzw

“Als organisatie die zich focust op gendergelijkheid ondersteunen en verbinden we een vijftiengtal vrouwenorganisaties onder één dak. Verder organiseren we events en verzamelen we literatuur om te sensibiliseren en informeren over gendergelijkheid. Duurzaamheid en gendergelijkheid gaan hand in hand. Beide bewegingen streven naar respect voor elkaar.

Duurzaamheid is een van de kernwaarden van onze organisatie. We denken bijvoorbeeld aan duurzaam werk, duurzame maatschappijen en duurzame relaties. Zo hebben we socio-professionele inschakelingstrajecten in het restaurant. Daarnaast denken we aan praktische zaken zoals waterverbruik en seizoensgroenten gebruiken.”

SDG 6 Schoon water en sanitair

Iedereen heeft recht op veilig drinkbaar water en sanitaire voorzieningen. Waterschaarste moet worden aangepakt en er moet gewerkt worden aan duurzaam waterbeheer en verhoogde waterkwaliteit. Dat kan door vervuiling te verminderen en door een goede behandeling van afvalwater.

Benjamin Brooke, directeur van DoucheFLUX

“DoucheFLUX biedt begeleiding op maat voor personen met of zonder papieren, met of zonder thuis, van hier of elders. We stemmen onze strategie af op de SDG's; vier in het bijzonder: SDG 3 (Goede gezondheid en welzijn), SDG 6 (Schoon water en sanitair), SDG 10 (Ongelijkheid verminderen), en SDG 11 (Duurzame steden en gemeenschappen).

We zijn ervan overtuigd dat thuisloosheid geen sociaal probleem is, maar een keuze van de samenleving waarbij alle overheidsniveaus betrokken zijn. Duurzame en betaalbare oplossingen vinden voor herhuisvesting zijn nu een prioriteit. Structureel kunnen we actie ondernemen door particuliere woningen te verwerven, nieuwe sociale woningen te creëren en de huurprijzen onder controle te houden.”

SDG 7 Betaalbare en duurzame energie

Iedereen moet toegang hebben tot betaalbare, betrouwbare en duurzame energie. Energie moet efficiënter geproduceerd en gebruikt worden, met toenemend belang voor hernieuwbare energiebronnen. Energiearmoede moet bestreden worden.

Bruno Vanbesien, architect van het kinderdagverblijf Windekind

“Een organisatie die haar gebouw renoveert om het thermisch beter te maken, moet het moment aangrijpen om ook andere aspecten te verbeteren. Denk aan akoestiek, natuurlijk licht, comfort ... De verschillende energiepremies kunnen een motor zijn voor interne veranderingen. Duurzaamheid mag niet verengd worden tot energiebesparing. Duurzame gebouwen en wijken zijn plaatsen waar het aangenaam wonen en werken is en die in de loop der tijd zonder veel inspanningen kunnen transformeren naar andere functies.”

SDG 8 Waardig werk en economische groei

Er moet een einde komen aan slavernij, dwangarbeid en kinderarbeid. Jeugdwerkloosheid moet aangepakt worden. Ondernemerschap moet ondersteund worden en we moeten streven naar economische groei, maar zonder schade toe te brengen aan het milieu.

Latifa Bouzeyya, naaiatelier De Ateliers, deelwerking van de Welvaartkapoen vzw

“De Welvaartkapoen biedt als sociale economie-project aan zo veel mogelijk werknemers de kans om opleiding en werkervaring op te doen, zodat integratie in het gewone arbeidscircuit later makkelijker wordt. We doen dat op een democratische en participatieve manier met gelijkwaardigheid als norm, en met respect voor de diversiteit van de samenleving.

“We werken hier met drie vaste medewerkers en leiden andere mensen op tot volwaardige naaiers. Het retouche-atelier werd uitgebreid naar kringloopwinkel waar we alles aan democratische prijzen verkopen.”

SDG 9 Industrie, innovatie en infrastructuur

Een sterke economie en maatschappelijk welzijn steunen op een degelijke en duurzame infrastructuur. Ook innovatieve industrie en internet voor iedereen zijn essentieel.

Tine Declerck, projectcoördinator van Mona bij Toestand vzw

“Toestand vzw legt de brug tussen leegstaande plekken in Brussel en individuen of collectieven die ruimtes zoeken om te werken, leren, ontmoeten of creëren. We geven onder andere materiële en logistieke hulp via de materialenbank In Limbo, een platform om schenkingen en hergebruik van materiaal in de socio-culturele sector te vergemakkelijken. Onze motivatie voor Toestand en In Limbo is ecologisch, creatief en financieel. Toestand beschikt over maar liefst vier mooie buitenruimtes in de stad. Mona is er één van. Voor veel mensen zijn we het dichtstbijzijnde alternatief voor een tuin. We leggen ook moestuinen en fruitbomen aan in die buitenruimtes, ontharden waar mogelijk en voorzien een composthoop voor de buurt. De aanpak bij Toestand is een holistische aanpak, waarbij elk levensdomein van de mens ergens aan bod komt en rechtvaardigheid vooropstaat.”

SDG 10 Ongelijkheid verminderen

Sociale bescherming is belangrijk. Discriminerende wetgeving en beleid op basis van verschil in inkomen, leeftijd, sekse en beperking kunnen niet. Ontwikkelingslanden moeten meer inspraak krijgen in de besluitvorming van internationale financiële en economische instellingen.

Donatiene Hermesse, Buurthuis Bonnevie

“Buurthuis Bonnevie streeft naar een rechtvaardiger samenleving met waardige leefomstandigheden voor iedereen, maar ook een duurzame samenleving die in evenwicht is met haar omgeving, zonder uitputting van grondstoffen.

We werken met en voor mensen die in een slechte huisvesting wonen in de omgeving van Sint-Jans-Molenbeek. We willen hun levenskwaliteit verbeteren door hun woning gezonder te maken en hen zo veel mogelijk zelf de regie geven om hun eigen beslissingen te nemen. De renovatiedienst begeleidt huiseigenaars die het niet breed hebben, en de dienst gebruik leert bewoners hoe ze hun woning goed kunnen onderhouden op vlak van energie en gezondheid. ‘Seul on va plus vite, ensemble on va plus loin.’”

SDG 11 Duurzame steden en gemeenschappen

Steden en gemeenten hebben een grote milieu-impact en moeten investeren in adequate en betaalbare woningen, duurzame mobiliteit, veilige en groene publieke ruimtes, rampenbestrijding, duurzame ruimtelijke ordening en erfgoedbeheer.

Ken De Cooman, co-founder van BC Materials en bewoner van het samenhuisproject in de Tivoliwijk.

“BC Materials is een bouwbedrijf dat de bouwsector wil veranderen. Zo boren we onder meer stedelijke minerale afvalstromen aan, zoals uitgegraven aarde, die we omzetten in bouwmaterialen voor circulaire gebouwen. We handelen namens de generaties na ons.

Ik woon in een cohousing waar we ruimtes delen. Zo verbruiken we minder grondoppervlakte dan klassieke woningen. Het is ook sociaal duurzaam: we kennen elkaar goed en doen veel samen. Cohousing is een stedelijke versie van wonen in een woonwijk.”

“Duurzaamheid is een mentaliteit van oefenen en beter worden, zoals gitaar leren spelen of leren voetballen.”

Ken De Cooman

SDG 12 Verantwoorde consumptie en productie

Onze consumptiemaatschappij produceert veel afval. Grondstoffen duurzaam beheren en efficiënt gebruiken is een must. Daarnaast moeten we inzetten op minder vervuilende productie, een duurzaam aankoopbeleid en duurzaam toerisme. Duurzaam consumeren kan ook door voedselverlies tegen te gaan en door recyclage en hergebruik van afval.

Tom Dedeurwaerder, directeur van Groot Eiland

“Groot Eiland begeleidt mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. In alles wat we doen moeten drie elementen aanwezig zijn: economie, sociale meerwaarde en duurzaamheid. Het is dus één van de basiswaarden van onze organisatie. De SDG’s klinken vertrouwd in de oren. Duurzaamheid zit bijvoorbeeld in de lokale, seizoensgebonden producten die we gebruiken in de keuken, maar voor ons betekent het ook een inclusieve organisatie zijn die ruimte biedt voor menselijke ontwikkeling.”

SDG 13 Klimaatactie

De klimaatverandering treft elk land in elk continent. Om de opwarming van de aarde tegen te gaan, moet de CO²-uitstoot verminderen en moeten burgers zich leren aanpassen aan de klimaatverandering.

Sarah Tack, Klimaatactie vzw

“We moeten onze samenleving zo organiseren dat de kansen op een goed leven voor huidige en toekomstige generaties behouden blijven. Maar België komt zijn klimaatbeloftes niet na. Samen met meer dan 70.000 burgers eisen we via de rechtbank dat ons land zijn deel van de verantwoordelijkheid opneemt om een opwarming van meer dan 1,5° Celsius te voorkomen. Na bijna tien jaar rechtszaak tegen de staat en de drie gewesten wonnen we elke stap in de procedure, en onze overheden werden eind november 2023 veroordeeld om een reductie van minstens 55% broeikasgasuitstoot te realiseren tegen 2030. Alleen als alle landen hun verantwoordelijkheid nemen, maken we een kans om de planeet voor groot onheil te behoeden. Aangezien de leiders onvoldoende actie ondernemen, is het cruciaal dat rechters ingrijpen. Dat doen ze meer en meer. Daarmee erkennen de rechters dat de klimaatcrisis ook een mensenrechtencrisis is.”

SDG 14 Leven in het water

Ecosystemen op de kust en in zeeën en oceanen moeten beschermd worden. Overbevissing, vervuiling van de mariene ecosystemen en illegale visserij moeten bestreden worden.

Pieter Elsen, Canal It Up

“Waterlopen moeten een thuis zijn voor dieren en planten en een aangename plek voor mensen. We sensibiliseren over de problemen waar de waterlopen mee te maken hebben en de mogelijke oplossingen, bijvoorbeeld duurzaam regenwaterbeheer en wegwerpverpakkingen verminderen. We organiseren kajaktochten waarbij mensen afval kunnen opvissen. Zo laten we hen de problemen zelf ervaren. We zorgen ervoor dat de problematiek op de politieke agenda gezet wordt en dat de industrie niet ontsnapt aan zijn verantwoordelijkheid op vlak van plasticvervuiling.”

“ Demand for justice has to be made,
for justice to be done.”
Farhana Yamin

SDG 15 Leven op het land

Ecosystemen op land zoals bossen, moerassen en gebergten moeten beschermd worden. Behoud van de biodiversiteit is prioritair. Stropen en smokkel van beschermde diersoorten moeten we tegengaan en aangetaste natuurgebieden moeten worden hersteld.

Ruth Plaizier, Parckfarm op Tour & Taxis

“Parckfarm wil ecologische praktijken introduceren in een stedelijke omgeving. We organiseren workshops over onder andere stadslandbouw, ecologische keuken en plantenwaterzuivering. We werken aan de bewustwording bij mensen over het milieu en we willen anderen inspireren om een ecologisch verantwoorde levensstijl aan te nemen. We werken ook samen met scholen om de kennis en liefde voor de natuur vanaf jonge leeftijd aan te wakkeren. We willen tonen dat je een duurzame levensstijl kan opbouwen in verbinding met anderen en in solidariteit.”

SDG 16 Vrede, veiligheid en sterke openbare diensten

Vrede, veiligheid en rechtszekerheid zijn essentieel om duurzame ontwikkeling te bevorderen. Dat gaat over de bestrijding van misdaad, corruptie en geweld, ook tegen kinderen, maar ook om een sterke rechtsstaat bevorderen waarin fundamentele vrijheden beschermd worden. Effectieve en transparante instituties met aandacht voor burgerparticipatie en inclusieve besluitvorming zijn onmisbaar.

Tim Cartier, Bral vzw

“Brusselaars van alle soorten en standen en uit alle wijken komen samen in burgercollectieven om oplossingen te vinden voor de uitdagingen van deze stad. Vaak tonen ze de overheid hoe het moet en zetten ze de agenda op scherp. BRAL bestudeert en steunt hun initiatieven. We pleiten voor een stad waar samenwerking en behoud van onze hulpbronnen geen loze woorden zijn.

In de stad komen veel van de problemen inzake duurzaamheid samen. Denk maar aan luchtvervuiling, geluidsoverlast, hittestress, watervervuiling, of toegang tot groene ruimtes. Tegelijk geloven wij dat de stad oplossingen in zich draagt. Door haar densiteit is het mogelijk om ons duurzaam te verplaatsen, om efficiënte energienetwerken uit te bouwen, om gezamenlijk te renoveren, om slim te verdichten of gericht te ontharden. BRAL bouwt aan een milieuvriendelijke en solidaire stad. Samen met onze leden en partners verdedigen we onze visie bij de overheid. Aan tafel als het kan, op de barricaden als het moet. We geloven in co-creatie tussen overheidsdiensten, bewoners en gebruikers van de stad in alle fasen van het beleid. Burgers maken de stad.”

“ We geloven dat de stad oplossingen in zich draagt.”

Tim Cartier

SDG 17 Partnerschap om doelstellingen te bereiken

De VN beoogt meer samenwerking tussen bedrijven, regeringen, burgers en organisaties. Technologie, kennisdeling, handel, financiën en data zijn heel belangrijk.

Els Nolf, medewerker ondersteuning welzijnswerkers bij Kenniscentrum WWZ, initiatiefnemer van het platform Bruggenbouwer

“We zijn een groep met hulpverleners uit de sectoren geestelijke gezondheidszorg, dakloosheid en handicap. Met de idee dat cliënten niet zomaar in een hokje van een sector kunnen worden gezet, delen we onze expertise. Wij plaatsen de cliënt centraal, en niet het systeem. We merken dat er dankzij de bijeenkomsten zinvolle uitwisselingen en samenwerkingen ontstaan die cliënten effectief vooruithelpen. Complexe situaties kan je pas aan als je samenwerkt. Door in dit soort partnerschappen samen te werken en expertise uit te wisselen werken we ook aan andere SDG's. Zeker SDG 3 (Goede gezondheid en welzijn) springt er voor iedereen uit met ons werk. Het systeem plakt pleisters, wij met de bruggenbouwers zoeken naar duurzame oplossingen waarbij mensenrechten centraal staan.”

Interview

De welzijnssector zal ecologisch zijn of zal niet zijn

De Agenda 2030 Duurzame Ontwikkeling met de Sustainable Development Goals (SDG's) wordt wereldwijd gelezen en ingezet als een politiek statement, een sociaal contract, een operationele mensenrechtenagenda, en een kritisch referentiekader voor al ons doen en laten. Peter Wollaert is managing director van CIFAL Flanders, een van de twintig centra van de Verenigde Naties (VN) die bedrijven en organisaties SDG-proof maken. Hij werpt een blik op het belang van de SDG's als kader voor duurzame ontwikkeling en op de mensenrechtenverklaring als uitgangspunt voor het sociaal werk.

Peter Wollaert van CIFAL Flanders: "Sociaal werk is een mensenrechtenberoep. Kijk maar naar artikels 22 en 25 uit de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens: sociaal werkers zijn operationele mensenrechtenactivisten en brengen deze artikels in de praktijk. Door de SDG's te operationaliseren, werk je ook aan mensenrechten. Een deel van de SDG's wordt sowieso al vervuld door organisaties in zorg en welzijn. Daarom is dit kader een essentiële leidraad voor al wie aan welzijn of zorg van burgers werkt.

Maar de mensenrechten staan onder druk. De Verklaring moet zichzelf elke dag opnieuw bewijzen. Iets toevoegen of verbeteren is moeilijk omdat het in de huidige wereldconstellatie niet evident is om er met zo veel landen aan te sleutelen."

Dat was waarschijnlijk ook niet evident bij de Agenda 2030. Hoe verliep het proces ernaartoe?

Peter: "Als je met zovelen aan één visie werkt, moet je compromissen maken. En compromissen kunnen de initiële doelstellingen verzwakken. Zo is er uiteindelijk geen SDG rond mensenrechten. Persoonlijk vind ik dat jammer. Ban Ki-Moon, de toenmalige secretaris-generaal, wou een heel ambitieus raamkader voor alle grote maatschappelijke uitdagingen. Maar hij wou ook dat de tekst door alle 193 lidstaten van de VN werd bekrachtigd. Dat is een spanningsveld. Deze tekst was een echt huzarenstukje van diplomatiek werk."

Peter Wollaert

managing director van CIFAL Flanders

“ Het is een manier van denken die we ons eigen moeten maken als we het sociaal weefsel willen versterken.”

Hoe belangrijk is de wereldwijde Agenda 2030 van de Verenigde Naties?

Peter: “De SDG’s zijn één geheel. Het is een manier van denken die we ons eigen moeten maken als we het sociaal weefsel willen versterken en leert ons om rekening te houden met alle gevolgen van een beslissing. Bijvoorbeeld: de lage-emissiezone in een stad is een goede oplossing om uitstoot te verminderen, maar sommige mensen in kwetsbare situaties worden daardoor minder mobiel. We moeten ons de vraag stellen: wat betekent dat op andere domeinen van het leven? Wanneer is iets echt een win-win; wanneer haalt het andere vooruitgangen onderuit?”

Tot de coronacrisis gingen alle doelstellingen erop vooruit. Er was een gevoel van: ‘Als we er samen hard aan werken, dan lukt het wel.’ Maar de crisis heeft de agenda verstoord en had een impact op alle SDG’s. Daaraan zie je dat één gebeurtenis een domino-effect heeft, en dat de zeventien SDG’s samenhangen.

In september 2024 organiseren de Verenigde Naties de Summit of the Future, waar de Agenda 2030 opnieuw wordt bevestigd en de neuzen nog eens in dezelfde richting worden gezet. Er wordt ook al nagedacht over hoe het verder moet met de SDG’s na 2030. Daar moeten we op tijd aan beginnen.

Uiteindelijk bestaat deze tekst nog maar zeven jaar. De Universele Verklaring van de Rechten van de

Universele Verklaring van de Rechten van de Mens

Artikel 25

Eenieder heeft recht op een levensstandaard, die hoog genoeg is voor de gezondheid en het welzijn van zichzelf en zijn gezin, waaronder inbegrepen voeding, kleding, huisvesting en geneeskundige verzorging en de noodzakelijke sociale diensten, alsmede het recht op voorziening in geval van werkloosheid, ziekte, invaliditeit, overlijden van de echtgenoot, ouderdom of een ander gemis aan bestaansmiddelen, ontstaan ten gevolge van omstandigheden onafhankelijk van zijn wil.

Moeder en kind hebben recht op bijzondere zorg en bijstand. Alle kinderen, al dan niet wettig, zullen dezelfde sociale bescherming genieten.

Artikel 22

Eenieder heeft als lid van de gemeenschap recht op maatschappelijke zekerheid en heeft er aanspraak op, dat door middel van nationale inspanning en internationale samenwerking, en overeenkomstig de organisatie en de hulpbronnen van de betreffende Staat, de economische, sociale en culturele rechten, die onmisbaar zijn voor zijn waardigheid en voor de vrije ontplooiing van zijn persoonlijkheid, verwezenlijkt worden.

Mens bestaat 75 jaar, maar toch worden er nog in veel landen mensenrechten geschonden. Het is duidelijk dat geen enkel recht voor altijd verworven is.”

Waarom zou de welzijnssector aan de slag moeten gaan met de SDG's? Ze zijn al erg overbelast.

Peter: “Werken aan duurzaamheid kan juist de kernopdracht van de organisatie versterken. Veel problemen krijg je maar opgelost door ze op een holistische manier te benaderen, wat de SDG's ook doen. Armoede bijvoorbeeld: daar spelen sociale en financiële factoren mee, maar ook ecologische. Denk

aan slecht geïsoleerde woningen met hoog energieverbruik. De impact van milieuvraagstukken op sociale kwesties kan je nu eenmaal niet negeren.

Bovendien zijn te veel milieumaatregelen gericht op de middenklasse. Mensen in kwetsbare situaties rijden niet met een elektrische bakfiets of leggen geen zonnepanelen. Dat kost handenvol geld. De milieubeweging heeft veel werk om meer sociale inclusie op te nemen in hun voorstellen van oplossingen. De sociale sector zou hen daarbij kunnen helpen. Tegelijk moeten we de ecologische reflex nog verder inbouwen in de sociale sector, bij medewerkers en bij doelgroepen. De welzijnssector zal ecologisch zijn of zal niet zijn.

Ik zie het als een methodologie met vier luiken. Het start met kennisopbouw. Mensen moeten bereid zijn om te blijven leren, en er moet voldoende aanbod voor zijn. Die kennisopbouw moet leiden tot eigenaarschap en betrokkenheid: hoe kunnen we dit toevoegen op onszelf als persoon, als gezin of als buurt? Wat betekent dat voor mij, waar word ik enthousiast van? Daarna volgt er actie: we moeten concreet dingen doen en in de praktijk brengen. De laatste poot is internationale solidariteit. We moeten onze samenleving bevragen vanuit een internationale bril.”

We hebben met de zeven Brusselse koplopers een traject van twee jaar gelopen. Personeelstekort en tijdsdruk strooiden geregeld roet in de vooruitgang. Wat raad je sociale organisaties aan om hun transitie te maken?

Peter: “Op organisatieniveau is het ideale scenario dat je alle SDG’s vertaalt naar de eigen realiteit in een charter of engagementsverklaring. Een soort ethische code waarop je kan terugvallen als referentiekader om problemen op te lossen. Maar bij veel organisaties blijft dat iets theoretisch. Ze weten niet goed hoe ze het operationeel moeten gebruiken. Mijn tip is om eerst vijf kernwaarden te bepalen als herkenbare basis. Die waarden vertaal je concreet naar specifieke acties. We ontwikkelden daarvoor een handleiding die helpt om de SDG’s te introduceren op de werkvloer en mensen uitnodigt om praktisch te denken. Ik geef graag een concreet voorbeeld: stel dat je de CO₂-uitstoot verlaagt, maar je bankier investeert het geld van je organisatie in fossiele energie. Dan is de negatieve impact groter dan je positieve inspanningen. Opnieuw geldt de ijzeren SDG-wet: kijk naar alle facetten van je beleid.

Tot slot pleit ik voor een tweesparenbeleid. Ten eerste zijn er dingen die je makkelijk kan aanpassen: je hebt er weinig budget of geen vergaande expertise

voor nodig, en het vraagt niet veel tijd. Ik noem het ‘laaghangend fruit’: acties waar je snel de vruchten van plukt. Het is belangrijk om erover te communiceren, om het zichtbaar te maken. Organisaties mogen uitpakken met hun initiatieven en kunnen het goede voorbeeld geven. Met die kleine aspecten kan je mensen snel motiveren. Begin met dingen binnen de comfortzone, want er moet ook nog plezier in zitten. Ten tweede is het belangrijk om op strategisch niveau de grotere thema’s aan te pakken, bijvoorbeeld het energiebeleid. Daar is meer tijd voor nodig, een warmtepomp plaats je bijvoorbeeld niet van vandaag op morgen. Zet in op beide sporen.

En mijn belangrijkste tip is: vier elke vorm van vooruitgang. Applaudiseer voor jezelf bij elke kleine of grote stap, en wees fier op wat je bereikt!”

SDG Wegwijzer: Vlaanderen verduurzamen met de Agenda 2030 van de Verenigde Naties

CIFAL Flanders

In samenwerking met de Vlaamse overheid lanceerde CIFAL Flanders de SDG Wegwijzer, een Nederlandstalige gratis gids op basis van 85 vragen met praktische informatie, tools, kritische reflecties, beste praktijken en concrete tips over hoe individuen, bedrijven en organisaties aan de slag kunnen met de SDG’s.

Raadpleeg de SDG Wegwijzer via
www.cifal-flanders.org.

Wat is ecosociaal werk?

Ecosociaal werk zet zich in voor een duurzame samenleving die sociaal rechtvaardig is en de balans tussen mens en natuur herstelt. Concreet gaat het om initiatieven op wijkniveau of bij organisaties die ecologische en sociale doelen combineren. Die initiatieven richten zich niet enkel op het individu, maar ook op structurele oorzaken van sociaal onrecht en uitbuiting van mens, dier en planeet. Ecosociaal werk ondersteunt groepen die onrecht onderkennen omdat hun natuurlijke omgeving en daarmee hun gezondheid en leefomgeving wordt aangetast. Daartoe ondersteunt het groene en sociale initiatieven, draagt het bij aan bewustwording ten aanzien van ecologie en klimaatrechtvaardigheid, denkt het mee over de inrichting van de stedelijke omgeving en probeert het bewoners hierbij te betrekken en beleid te beïnvloeden. Ecosociaal werk is een benadering waarin wordt nagedacht hoe de samenleving, zorg en welzijn vorm en inhoud kunnen krijgen gebaseerd op waarden als duurzaamheid, sociale rechtvaardigheid en gelijkwaardigheid tussen mens, dier en natuur.

Bron: Movisie, Eco-sociaal werk in jouw (werk)praktijk?

www.movisie.nl/artikel/eco-sociaal-werk-jouw-werkpraktijk-deel-je-ervaringen

Interview

Ecosociaal werk moet ons weerbaar maken voor de toekomst, ook de meest kwetsbaren

Richard de Brabander

filosoof en lector ecosociaal werk bij Hogeschool Inholland (Rotterdam)

Welzijnsorganisaties en sociaal werkers zijn onmisbare bondgenoten in de ecologische transitie. Toch zijn ze zich daar niet noodzakelijk van bewust en lijken sociale rechtvaardigheid en ecologie soms lijnrecht tegenover elkaar te staan. Richard de Brabander legt uit waarom het sociaal werk zich niet afzijdig kan houden van de klimaatcrisis en het ecosociaal perspectief in de praktijk moet brengen.

De economische groei heeft welvaart gebracht, maar heeft ook de balans tussen mens en leefomgeving verstoord. Hoe zijn sociale rechtvaardigheid en klimaatverandering met elkaar verbonden?

“ Het einde van de maand of het einde van de wereld, dat is dezelfde strijd.”

Meer van Richard de Brabander

Wie wil er nou niet zelfredzaam zijn? De mythe van zelfredzaamheid (2014, Garant)

Van gedachten wisselen. Filosofie en ethiek voor zorg en welzijn (2018, Uitgeverij Coutinho)

Wees positief! Voorbij de retoriek van empowerment in het sociale domein (2022, Amsterdam University Press)

Sociaal weerwerk. Maatschappelijke betrokkenheid in zorg en welzijn (red.) (Van Genneep, 2021).

Richard de Brabander van hogeschool Inholland:

“In het discours over de klimaatcrisis hebben we het voortdurend over een klimaatneutrale samenleving en de innovatieve oplossingen die daartoe moeten bijdragen. Maar we zien de sociale ongelijkheid over het hoofd die wordt versterkt door de klimaatverandering, op allerlei manieren. Slechts 10% van de wereldbevolking is verantwoordelijk voor de globale CO₂-uitstoot die de klimaatverandering veroorzaakt. Als we kijken naar de uitstoot per persoon, is die het grootst in Noord-Europa, Noord-Amerika, Australië en Japan. Inwoners van landen in Azië of Afrika dragen veel minder bij aan de uitstoot. Ook binnen onze eigen landen zien we hetzelfde principe. Mensen die in kwetsbare situaties leven, hebben in het algemeen een kleinere ecologische voetafdruk. Zij rijden niet met grote auto's of nemen zelden het vliegtuig.

Tegelijk hebben zij juist het meeste te lijden onder de gevolgen van klimaatverandering. Mensen in kwetsbare situaties of met lage inkomens zijn minder in staat om zich te beschermen tegen warmte, droogte of stormen, en wonen in slechtere woningen. Wie sukkelde met zijn gezondheid is meer kwetsbaar voor hittegolven of luchtverontreiniging. En dat terwijl zij het minste bijdragen aan de oorzaken van klimaatverandering. Zo nemen bestaande ongelijkheden tussen mensen toe door de klimaatcrisis.

Daar komt nog bij dat de maatregelen tegen klimaatverandering vaak niet in hun voordeel zijn. Elektrische auto's, zonnepanelen en warmtepompen worden gepromoot met subsidies. Maar als je geen startbudget hebt om de investering te doen, loop je ook de subsidie mis. Veel subsidies gaan naar het meer welgestelde deel van de bevolking.

Een klimaatrechtvaardige benadering heeft oog voor die sociale ongelijkheid, komt op voor mensen in een kwetsbare positie, en bekijkt wat we kunnen doen voor groepen die extra kwetsbaar zijn voor de gevolgen van klimaatverandering. Het sociaal werk

heeft daar een belangrijke rol op te nemen, en moet oog hebben voor de structurele oorzaken van sociale ongelijkheid. Om het met de slogan van de Franse gele hesjes te zeggen: 'Het einde van de maand of het einde van de wereld, dat is dezelfde strijd'."

Sociaal werk moet mensen helpen en hen empoweren om zelf problemen aan te pakken. Maar de verantwoordelijkheid voor moeilijkheden ligt steeds meer bij het individu. Welke rol zie je voor ecosociaal werk om een juiste balans te behouden?

Richard: "De laatste jaren wordt zelfredzaamheid opgedrongen; sociale problemen worden steeds meer geïndividualiseerd. We leggen alles op het bordje van het individu. Ook alle interventies op het gebied van klimaat zijn gericht op het individu. Kortere douches, de trein nemen in plaats van de auto ... Daarmee lossen we het echte probleem niet op. Om de klimaatcrisis tegen te gaan, is meer nodig dan dat. Ik zie ecosociaal werk als een vorm van politiserend sociaal werk die kritisch is tegenover de dominante waarden die we zien in het sociaal werk.

Dan is de vraag natuurlijk hoe zich dat vertaalt in andere structuren en praktijken, en daar komen ecosociale praktijken in beeld. De stadstuin de Munt in Rotterdam is een mooi voorbeeld. Mensen met mentale problematiek of druggerelateerde problemen kunnen daar ritme opdoen, hun dag besteden en tot rust en onder de mensen komen. Een ander voorbeeld dat ik graag noem, is Public Food. Gezonde voeding is vaak duurder. Een keer per week komen mensen die onder de armoedegrens leven samen met een chef en maken ze maaltijden van allerlei groenten, fruit en noten, om het eind van de ochtend voor een klein bedrag voor de hele week maaltijden mee naar huis te nemen.

Dergelijke initiatieven op buurtniveau lijken misschien een druppel op een hete plaat. Maar hun belang is

juist dat ze experimenteren met alternatieve denk- wijzen, andere vormen van economie, waarden en normen en die proberen te vertalen in alternatieve werkwijzen en routines. Op kleinschalig niveau laten ecosociale praktijken zien dat het anders kan."

Je staat aan de wieg van de hervorming van de opleiding sociaal werk in Nederland. Hoe kan het sociaal werk evolueren in de richting van ecosociaal werk?

Richard: "Die evolutie bestaat uit twee luiken. Het makkelijkere verhaal is om studenten en sociaal werkers te leren om ecosociale praktijken op te zetten waarbij je ecologische en sociale doelen combineert, vanuit opbouwwerkstrategieën. Je werkt bijvoorbeeld aan vergroening in de wijk of start een *repair café*. Maar ook mensen toeleiden naar bestaande initiatieven is een taak van het sociaal opbouwwerk, bijvoorbeeld collectieve aankopen van zonnepanelen. Dergelijke vormen van ecosociaal werk zijn vrij makkelijk op te pikken, hoewel wij toch met enige jaloezie kijken naar het opbouwwerk in Vlaanderen, dat beter is ontwikkeld dan in Nederland.

Het moeilijkere verhaal is het ecosociaal werk als paradigmawisseling, een nieuwe manier van denken. Ik zie drie wisselingen. Ten eerste gaan we van *antropocentrisme* naar *eco-interesse*. De mens staat niet meer centraal. Als ik dat vertel, gaan veel mensen steigeren. Sociaal werk is toch een mensgericht beroep? Maar we moeten beseffen dat wij voor ons welzijn afhankelijk zijn van de natuur, de fauna en de flora. Wij hebben ons als mens centraal gesteld aan het hoofd van de piramide en alles eromheen ondergeschikt gemaakt, met de economie als voornaamste doel. Eco-interesse betekent dat we een gelijkwaardig onderdeel zijn van het ecosysteem. We nemen een andere positie in. De vraag is dan vervolgens welke waarden daarmee zijn verbonden.

Een tweede aspect van paradigmawisseling is die van een economie die wil groeien naar een *donut-economie* of een *post growth economy*. Dat is een economie die in eerste instantie bijdraagt aan het welzijn van mensen en aan alles wat we nodig hebben om het leven in stand te houden, in plaats van kapitaal creëren.

Ten derde stelt de paradigmawisseling dat we structureel moeten werken. Als verschillende mensen een probleem ervaren, moet je dat op structureel niveau agenderen. Daar zit ook de politiserende werking van het sociaal werk. Onrecht moet publiek gemaakt worden. Maar ook daar zit nog te veel aarzeling, hoewel er gelukkig steeds meer belangstelling komt voor het politiserend aspect van sociaal werk.

We moeten ten slotte goed voor ogen houden dat ecosociaal werk geen specialisme is binnen het sociaal werk. Het is een nieuwe benadering op het sociaal werk die mensen in kwetsbare situaties weerbaarder moet maken voor de toekomst. Zorgen voor de natuur is essentieel als we willen zorgen voor een goede levenskwaliteit.”

2 Koplopers aan het woord

Zeven Brusselse organisaties stapten in het Koploperstraject van Kenniscentrum WWZ om de transitie te maken en de SDG's te implementeren in hun werking. In dit hoofdstuk vertellen De Ark, Hubbie en De Welvaartkapoen hoe zij dat hebben beleefd en delen ze hun advies voor andere organisaties.

Interview

“We zijn een organisatie waarin mensen centraal staan, net daarom moeten we rekening houden met elkaar en de omgeving”

De Ark ondersteunt mensen in hun persoonlijke ontwikkeling en wil hen ook normen en waarden als duurzaamheid bijbrengen. “De cliënten staan ervoor open en hebben de nodige nieuwsgierigheid”, zegt directeur Mieke Craeymeersch. “Het verrijkt onze mensen en de organisatie.”

Mieke Craeymeersch
directeur van De Ark

Mieke Craeymeersch van De Ark: “We willen stilstaan bij de impact die we hebben op de planeet en de samenleving. We serveren bijvoorbeeld lokale dranken in de zorgtuin, hebben een geef-kast, verkopen zelfgemaakt gebak en willen ook soep verkopen met groenten die we kweken. Daar kunnen de cliënten trots mee uitpakken. Het zorgt ook voor meer verbinding tussen de cliënten.

Sommige personeelsleden waren er al mee bezig door een persoonlijke interesse. Dankzij het traject konden we de anderen er ook in meenemen, zeker de technische dienst. Zij proberen eerst materiaal te recupereren in plaats van iets nieuws te kopen. Het komt vanzelf omdat ze voelen dat de organisatie erachter staat.

We richtten een eco-team op dat de lead neemt in het team. Ze organiseren acties, zoals ‘wedstrijdjes’ lichten doven, deuren sluiten, verwarming lager zetten ... De groepen die dit het best doen krijgen een fruitmand. De gasten vinden dat motiverend en zo is iedereen alerter geworden. Dikwijls zijn het de cliënten die het personeel erop wijzen.

Tot nu lag de focus op medewerkers en rechtstreekse cliënten. We willen nog een stap verder gaan en de families van cliënten en buurtbewoners activeren, bijvoorbeeld door hen actiever te betrekken bij de zorgtuin of via vrijwilligerswerk.

Door er zo bewust mee om te gaan, zagen we dat heel wat mensen al bezig waren met zorgen voor de natuur en de mensen rondom zich. Maar we lieten toch nog een aantal

opportunities liggen. Het koploperstraject van Kenniscentrum WWZ hielp om meer te doen met die kleine acties, maar ook om de moeilijker knelpunten aan te pakken.

We verbouwen momenteel de gebouwen in Laken en Haren. Het traject hielp ons om duurzame keuzes te maken, bijvoorbeeld over natuurlijke materialen. De Brusselse overheid zit er ook voor iets tussen. Zij roepen op tot Brussel klimaatneutraal in 2050. Dat zette ons aan het denken over toekomstgericht bouwen. Bovendien staan er wel wat subsidies tegenover een duurzame verbouwing zoals in Laken. Dat helpt om er anders naar te kijken.

Het moeilijkste was om de draad vast te houden op momenten dat je overspoeld wordt door de zorgen van alledag. Soms hadden we het gevoel dat duurzaamheid nog bovenop ons ander werk komt. Uiteindelijk maakten we de klik: dit komt er niet bovenop, het behoort tot de essentie van wat we doen. Ook al denken we dat we geen tijd hebben, we zijn een organisatie waarin mensen centraal staan, en we moeten juist omgaan met elkaar en met de omgeving waarin we leven. Daarom is zo'n begeleidingstraject goed, zodat iemand de aandacht blijft vestigen op de meerwaarde van duurzaamheid. Ook de positieve bevestiging helpt. Een duwtje in de rug voor de inspanningen die we leveren.

We werken aan een nieuw meerjarenplan en een aangepaste visie voor de organisatie. Nu vinden we het evident dat we daar concrete doelen over duurzaamheid in opnemen. Toegegeven, het is wat meer werk, maar het levert heel wat op dat je zelfs niet verwacht. We kunnen het ons niet veroorloven om te doen alsof er niets aan de hand is met onze planeet. Er zijn altijd redenen te vinden om er niets mee te doen, maar voor mij zijn er veel meer redenen om het wel te doen!"

Over De Ark:

De Ark is een voorziening voor mensen met een verstandelijke beperking, zowel kinderen, jongeren als volwassenen. In totaal werken er zo'n 45 mensen en zijn er 60 à 70 cliënten, zowel bewoners als mensen die naar het dagcentrum komen, jong en oud.

www.dearkbrussel.be

“ We kunnen het ons niet veroorloven om te doen alsof er niets aan de hand is met onze planeet.”

Interview

"Duurzaamheid zit nu in het DNA van onze organisatie"

Peter Van Santen is beleidsverantwoordelijke bij Hubbie, een organisatie voor personen met een handicap die duurzaamheid opnam in hun meerjarenplan. "Het SDG-koplopersprogramma was een interessante aanvulling van de werkzaamheden die we in het kader van dat meerjarenplan rond het thema duurzaamheid zouden doen", zegt Peter.

Peter Van Santen,
beleidsverantwoordelijke bij Hubbie

Peter Van Santen van Hubbie: "Als je aan duurzaamheid wil werken, is er een enorm groot aanbod met heel wat mogelijke methodieken. Het was even zoeken welke structuur het best bij ons paste. Uiteindelijk stapten we in het Koploperstraject van Kenniscentrum WWZ.

We werden wel geconfronteerd met zaken waar de meeste organisaties waarschijnlijk mee worstelen, zoals financiële beperkingen en personeelstekorten. Het traject nam veel tijd in beslag, en het personeel heeft nu eenmaal z'n prioriteiten.

Maar tijdverlies was het zeker niet. We hebben mooie resultaten geboekt en weten nu waar we naartoe willen. Bijvoorbeeld op gebied van mobiliteit werken we met het fameuze

STOP-principe: Stappen, Trappen, Openbaar vervoer en dan pas Personenwagens. Natuurlijk is met onze cliënten niet alles mogelijk en gebruiken we nog de minibus als het nodig is. Onze medewerkers proberen we te motiveren, onder andere met een fietsvergoeding, en we zien dat ze meer en meer met de fiets komen.

Ook op vlak van energie gaan we bewust te werk. Op elke locatie houden we het energiegebruik zeer strikt bij. Het water-, aardgas- en elektriciteitsverbruik daalt jaar na jaar. Een bijkomend voordeel: dat levert accurate informatie op bij de opmaak van de begroting en heeft impact op het financiële resultaat van de organisatie. Als je het meet, dan weet je het en kan je het budgetteren!

Ten eerste konden we dat realiseren dankzij technische ingrepen. Op een aantal locaties kunnen we op afstand de temperatuur sturen. Het elektriciteitsverbruik is moeilijker omdat dat meer te maken heeft met de activiteiten die ter plaatse doorgaan. Die willen we natuurlijk niet afremmen. Daarom laten we zonnepanelen plaatsen op onze twee grootste locaties.

Ten tweede zetten we cliënten en personeel aan om hun energieverbruik in het oog te houden. De begeleiders wijzen de cliënten bijvoorbeeld op het feit dat de verwarming aan staat terwijl het raam is geopend. Om de cliënten ten volle te laten participeren, is er het bouwteam. Dat is een periodieke vergadering over telkens een ander thema, met vrijwilligers en cliënten van Hubbie. Het thema duurzaamheid stond ook al een aantal keer op de agenda en de deelnemers van het bouwteam komen spontaan met goede ideeën. We zien dat het thema leeft. Toen we grote besparingen realiseerden op alle verbruiken, hebben we er intern over gecommuniceerd. We kregen van verschillende collega's leuke felicitaties en reacties.

“ Als je het meet, dan weet je het en kan je het budgetteren!”

Ten slotte gebruiken we de tool Sustacare, ontwikkeld door de Vlaamse overheid en Zorgnet-Icuro om een strategie en activiteiten rond duurzaamheid uit te bouwen. Het is een goede kapstok die ik zeker zou aanraden aan andere organisaties. Ook zaken als personeelsbeleid en ethiek komen erin aan bod.

We waren al langer bezig met duurzaamheid, maar met het koploperstraject van Kenniscentrum WWZ schakelden we een versnelling hoger. Het zit nu in het DNA van Hubbie. We hebben dit te danken aan de dagelijkse inzet van de medewerkers, de cliënten en de directie. Dat maakt dat dit programma goed loopt en dat we zichtbare vooruitgang boeken. Stap voor stap worden we duurzamer, op alle niveaus.”

Over Hubbie:

Hubbie begeleidt mensen met een verstandelijke handicap via woonbegeleiding in de woonhuizen, dagbesteding in de dagcentra, en individuele begeleiding aan huis. Er werken 130 mensen bij Hubbie. Zo'n 55 mensen wonen in de woonhuizen; voor de dagcentra zijn er zo'n 50 cliënten. Bovendien zijn er 200 mensen in individuele begeleiding.

www.hubbie.be

Interview

"We planten een zaadje bij personeel en klanten"

Ondanks problemen zoals personeelstekort en renovatiewerken, doorliep De Welvaartkpoen tijdens het koploperstraject een mooi parcours met concrete verwezenlijkingen. "Alle organisaties moeten dit op z'n minst proberen", zegt directeur Ingrid Verhoeven.

Ingrid Verhoeven,
directeur van De Welvaartkpoen

Ingrid Verhoeven van De Welvaartkpoen: "Toen ik voor het eerst over dit traject hoorde, dacht ik bij mezelf: 'Ik ben daar al jaren mee bezig!' Maar het gaf ons het nodige duwtje in de rug. Ik geef graag een voorbeeld: ik probeerde al jaren vegetarische maaltijden op ons menu te zetten, maar kreeg van het personeel veel tegenkanting. Dankzij het traject voelde ik me gesteund om toch door te duwen, en nu is het vegetarisch aanbod een groot succes.

Daarna gingen we verder op dat duurzame elan. We plaatsten watertonnen en compostbakken, richtten onze binnentuin in, en vermijden plastic flessen. De klusploeg leerde met pallethout tuinmeubels en bloembakken te maken. Intussen hebben we zelfs voor andere organisaties meubels gemaakt.

We geven ook het personeel en klanten de nodige inzichten mee. Soms in informele gesprekken; dan leg ik bijvoorbeeld uit waarom je beter thee drinkt dan koffie, of waarom online shoppen een grote impact heeft. Daarnaast organiseren we vormingen voor personeel en gebruikers, bijvoorbeeld over afval sorteren. Dat is nodig, want lang niet iedereen is mee met de richtlijnen over wat duurzaam is. Een gebruiker was verbaasd toen ze begreep dat je in de blauwe zak ook ander plastic mag gooien dan enkel blauw plastic.

Dat is misschien eigen aan het publiek hier uit Molenbeek. De communicatie en promotie daarover bereikt niet iedereen. Sommigen kijken geen nieuws, lezen geen lokale informatiebladen of volgen geen sociale media. Dus hoe kunnen ze dat dan allemaal leren? Daar stuiten we soms op onbegrip van de overheden. Ze begrijpen niet altijd dat we

veel energie steken in informatie delen en vormingen geven.

Gelukkig zien we dat de mentaliteit bij gebruikers geëvolueerd is. 25 jaar geleden werd vegetarisch eten gezien als konijnenvoer: nu vinden ze het normaal. De vegetarische couscous wordt bijvoorbeeld gretig gekozen. Ze vertellen enthousiast over de stappen die zij nemen om duurzamer te leven.

Ook bij het personeel moeten we veel herhalen. In de sociale economie is er om de zoveel maanden een nieuwe groep werknemers die we moeten overtuigen van de duurzame visie. De vaste ploeg vervalt ook makkelijk in oude gewoonten. Niet iedereen geeft de visie makkelijk door aan nieuwe collega's. Anderen dragen het dan wel weer met trots uit. We leggen natuurlijk een kiem bij iedereen waaruit het verder kan groeien.

“ 25 jaar geleden werd vegetarisch eten gezien als konijnenvoer: nu vinden ze het normaal.”

Nu moeten we vooral meer uitpakken met wat we doen op vlak van duurzaamheid en anderen aansporen om actie te ondernemen. Het CIFAL-certificaat dat we kregen, kan helpen. Ik vertel erover onder het mom van 'we hebben een prijs gewonnen', en dat zet gebruikers en personeel wel aan het denken.

Het koploperstraject was een steun en een bewustwording van het feit dat we al veel deden. Maar we hadden tot nu toe te weinig tijd om ermee uit te pakken, omdat we het ene brandje na het andere moeten blussen in de organisatie. Nu zitten we met verbouwingen en we worstelen ook met personeelstekort. Toch willen we meer communiceren over duurzaamheid naar de subsidiërende overheden, en andere organisaties aanzetten tot actie. Aan hen wil ik zeggen: probeer het op z'n minst aan te pakken!”

Over De Welvaartkapeen:

De Welvaartkapeen is een welzijnsorganisatie in Sint-Jans-Molenbeek met verschillende deelwerkingen: lokaal dienstencentrum Het Begin, de sociale horeca Het Begin met een sociaal restaurant en maaltijden aan huis, het Welvaartvervoer voor mensen met verminderde mobiliteit, het naaiatelier De ateliers, de klusdienst Welvaartklus, en sinds kort de kringloopwinkel in Molenbeek. Het doel van al deze werkingen is tweeledig: mensen op een comfortabele manier in hun eigen omgeving laten wonen, en werkervaring bieden aan mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.

www.dewelvaartkapeen.be

3 Blik op de toekomst: naar een leefbare planeet

Een drietrapsraket naar een sociaal-ecologisch beleid

Klimaatbeleid, sociaal beleid en hoe beide op elkaar inspelen, zijn politieke keuzes. In hun boek *Waarom gele hesjes niet met een bakfiets rijden*¹ stellen Adeline Otto en Wim Van Lancker drie leidende principes voor om de nodige beleidsmaatregelen te nemen. Adeline schreef een artikel over de drietrapsraket, eentje die de planeet niet naar de maan helpt, maar ons juist dichterbij een leefbare planeet brengt.

Principe 1: Belast klimaatschadelijk gedrag op een rechtvaardige manier

De levensstijl van de hoogste inkomensgroepen is een belangrijke bron voor de uitstoot van koolstofdioxide en andere broeikasgassen. Een klimaat- of koolstofbelasting is volgens onderzoek de meest efficiënte manier om klimaatschadelijk gedrag tegen te gaan. Dat is een belasting op het koolstofgehalte van brandstoffen zoals steenkool, gas of diesel. Maar zo'n taks zou vooral de laagste inkomensgroepen treffen, terwijl zij minder uitstoot veroorzaken en gemiddeld minder energie verbruiken. Dat komt enerzijds omdat de laagste inkomensgroepen een groter aandeel van hun beschikbaar inkomen spenderen aan basisbehoeften als wonen, mobiliteit en eten. Dingen die ze dus niet zomaar kunnen vermijden zonder schade voor hun gezondheid en welzijn. Bovendien zijn hun woningen meestal slecht of niet gerenoveerd waardoor ze meer energie verbruiken om voldoende te verwarmen of verkoelen. Hetzelfde geldt voor hun huishoudelijke apparaten die vaak

Adeline Otto

senior onderzoekster aan het Centrum voor Sociologisch Onderzoek, KU Leuven

¹ Wim Van Lancker en Adeline Otto, *Waarom gele hesjes niet met de bakfiets rijden. Over klimaatverandering, ongelijkheid en beleid*, ASP, 2022.

niet de meest energiezuinige zijn. Anderzijds zijn klimaatvriendelijke alternatieven vaak niet haalbaar voor hen. Een woning energie-efficiënter maken zit er voor de meeste gezinnen met een laag inkomen niet in omdat ze geen huiseigenaars zijn, niet over voldoende kapitaal beschikken om subsidies aan te vragen of omdat ze de huurprijs van klimaatvriendelijke woningen niet kunnen betalen. Zonder maatregelen die structureel helpen om minder energie te verbruiken of om de extra kosten te compenseren, zou een koolstofbelasting de levensstandaard van deze groep onevenredig laten dalen en hen nog kwetsbaarder maken.

Wat dan met het vervoer? Volgens onderzoek nemen autobezit en de uitgaven aan vervoer toe naarmate het gezinsinkomen stijgt.² De meeste gezinnen met een hoger inkomen zijn tweeverdieners met twee of meerdere wagens, rijden vaker, leggen langere afstanden af en hebben grotere auto's. Een koolstofbelasting op autobrandstof zou hier dan toch op een rechtvaardige manier klimaatvriendelijk gedrag kunnen aanmoedigen? Helaas klopt dat maar gedeeltelijk. De armsten bezitten inderdaad vaak geen auto en de lage middenklasse heeft er gemiddeld minder. Maar het zijn wel net mensen uit die lage middenklasse die vaak in buitenwijken van steden wonen met minder openbaar vervoer en fietspaden, die in shiften en zonder telewerkopties werken, geen dienstwagen ter beschikking hebben, geen elektrische wagen kunnen betalen en daarom een minder energiezuinige wagen gebruiken voor woon-werkverkeer. Naast een belasting op autobrandstoffen zou men dus bijkomend moeten compenseren met inkomensondersteuning of moet men investeren in betaalbare elektrische voertuigen en een beter aanbod van openbaar vervoer, deelmobiliteit en fietsinfrastructuur.

Een vliegtaks zou ook helpen om klimaatschadelijk gedrag te ontmoedigen. Omdat het bezit en gebruik van vliegtuigen nog schever verdeeld is dan autobezit zou het niet alleen

een logische keuze zijn om vliegtuigkerosine te belasten, maar ook een rechtvaardige. Volgens Denktank Bruegel is het zelfs de enige klimaatmaatregel die geen negatief effect zou hebben op de laagste inkomensgroepen. In het publieke debat wordt dat door sommigen anders ervaren. Hier is een kerosinebelasting een onrechtvaardige manier om gezinnen met een laag inkomen hun mogelijkheid op vakantie te ontnemen. Daarom kan een belastingheffing op veelvliegers een optie zijn. Maar zelfs dan zal het een grote uitdaging zijn om dit beleid op zo een manier te communiceren dat het door de meerderheid wordt gezien als een middel om klimaatschadelijke levensstijlen te bestrijden, en niet als een verlies van levenskwaliteit.

“ Als we willen dat meer mensen meesurfen op een golf van klimaatenthousiasme, mogen de inkomensverschillen niet te groot zijn.”

Principe 2: Geef meer aan wie meer nodig heeft

Veel sociale maatregelen die de transitie naar een klimaatvriendelijke samenleving ondersteunen, kwamen de voorbije jaren in toenemende mate terecht bij de midden- en hogere inkomensgroepen. Als we willen dat meer mensen meesurfen op een golf van klimaatenthousiasme, mogen de inkomensverschillen niet te groot zijn. Hoe minder mensen het klimaatbeleid als een bron van financiële nood ervaren, hoe gemakkelijker het is om een effectief klimaatbeleid te voeren. Een goed klimaatbeleid vergt dus meer doelgerichte steun en een stevig sociaal vangnet. Wat zijn hier mogelijke opties?

Ten eerste zouden de uitgaven voor ondersteuning selectiever moeten worden en meer ten goede moeten komen aan wie het meest blootgesteld wordt aan klimaatverandering

² K. Declercq, S. Reumers, D. Janssens, & G. Wets, 'Onderzoek Verplaatsingsgedrag Vlaanderen 5.2 (2016-2017) Tabellenrapport', Instituut voor Mobiliteit, Hasselt: Universiteit Hasselt, 2018.

en aan wie minder capaciteit heeft om zich aan te passen en zijn koolstofuitstoot te verlagen. Onderzoek toont aan dat dit vooral de lage inkomensgroepen zijn.³ Dat betekent niet dat hogere inkomensgroepen helemaal niet in aanmerking mogen komen voor subsidies of inkomens transfers van de overheid. Vergelijkbaar met de kinderbijslag kan ondersteuning universeel toegankelijk zijn en afnemen naarmate het gezinsinkomen stijgt.

Als er toch wordt gekozen voor een selectieve toegang tot ondersteuning voor gezinnen met een laag inkomen, is het ten tweede belangrijk dat maatregelen de normen van wederkerigheid niet te veel schenden. Anders riskeren beleidsmakers gebrek aan draagvlak. Bijvoorbeeld: als de leeflonen verhoogd zouden worden tot boven de armoede-

grens, zouden ze boven de minimumlonen liggen. Dat wordt moeilijk aanvaard. Een betere oplossing om de levensstandaard van kwetsbare gezinnen in de transitie naar een koolstofarme samenleving op peil te houden zonder veel draagvlak te verliezen, is de inkomensbescherming te verhogen met maatregelen die minder de wederkerigheidsnormen schenden, zoals de kinderbijslag, huursubsidies, of een uitgebreid sociaal tarief voor energie. Om dat te betalen, kunnen gedeeltelijk de opbrengsten van klimaatbelastingen gebruikt worden. Maar opgepast, want voor een duurzame financiering zouden we hier best niet alleen de opbrengsten uit klimaatbelastingen gebruiken. We willen die namelijk net naar nul proberen te brengen door klimaatvriendelijker gedrag.

³ D. Krause, 'Transformative approaches to address climate change and achieve climate justice', In T. Jafry (red.), *Routledge handbook of climate justice* (pp. 509–520), Routledge, 2018.

“ De grootste vervuilers ontspringen vaak de belastingsdans”

Dat brengt ons bij het laatste punt. De Belgische welvaartsstaat wordt voornamelijk gefinancierd door sociale bijdragen op inkomen uit arbeid, een deeltje publieke middelen uit de personenbelasting en een deeltje inkomsten uit de btw, de consumptiebelasting. De grootste vervuilers ontspringen vaak de “belastingsdans”. Het stijgend belang van kapitaal ten nadele van arbeid in het nationale inkomen betekent dat wie voornamelijk inkomsten uit kapitaal genereert, nauwelijks bijdraagt aan de sociale bescherming. Het kapitaal moet dus mee in het bad worden getrokken. Dat kan door een belasting op de werkelijke inkomsten uit vermogens.

Principe 3: Sla twee vliegen in één klap

Tot slot zijn er maatregelen die zowel de sociale als de klimaatdoelstellingen ten goede komen. Dat noemen we ecosociaal beleid. Er zijn heel wat mogelijkheden, maar om structureel over te stappen naar duurzamere energiebronnen en een efficiënter energiegebruik moeten we meer investeren in algemene basisvoorzieningen en infrastructuur. Voorbeelden zijn duurzame openbare gebouwen, openbaar vervoer, voet- en fietspaden, deelauto's, openbare oplaadinfrastructuur voor elektrische voertuigen en een stedelijke en landelijke inrichting die korte afstanden toelaat tussen wonen, werk en recreatie. Samen met de besparingen op subsidies voor fossiele brandstoffen en groene investeringsfondsen zouden ook hier de opbrengsten van een koolstofbelasting op klimaat schadelijke producten en diensten voor de financiering gebruikt kunnen worden.

Een ander voorbeeld van ecosociaal beleid is sociale huisvesting. Een overheid die daarin investeert, bereikt zowel sociale als klimaatdoelstellingen: 1) ze voorziet woonsta-

biliteit voor gezinnen die geen plaats vinden op de private huurmarkt; 2) ze verkleint de kloof tussen inkomensgroepen omdat de kostprijs van wonen voor kwetsbare gezinnen lager wordt en de energie- en verwarmingskosten gedrukt worden; 3) de woningen kunnen klimaatneutraal gemaakt worden door goede isolering, zonnepanelen en collectieve warmtepompen.

Ook wat de tewerkstelling betreft, zijn er heel veel kansen voor een ecosociaal beleid, want België kent een groot aandeel baanloze gezinnen of gezinnen met een lage tewerkstellingsgraad. Een klimaatbeleid dat de opwarming van de aarde tot twee graden Celsius wil beperken, zou meer jobs creëren dan dat er verdwijnen. Dat speelt zeker in landen die erg afhankelijk zijn van fossiele brandstoffen uit het buitenland, zoals België. Uitstootarme energie uit eigen land zorgt voor meer jobs in eigen land, vooral in lager- en middengeschoolde jobs, bijvoorbeeld in de bouw, de maakindustrie, de landbouw, de dienstensector of het openbaar vervoer.

Eenzelfde redenering geldt voor de sociale en circulaire economie. Sociale tewerkstelling zorgt voor jobs voor mensen die ver van de arbeidsmarkt staan, waardoor de kloof voor deze mensen met de samenleving kleiner wordt. Bovendien kan de aard van de tewerkstelling gestuurd worden richting duurzame productie en hergebruik. Veel sociale economiebedrijven werken volgens het principe van de kringlooeconomie, waarbij gebruikte materialen en producten opnieuw ingezet worden. De Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij toonde aan dat tot twee derde van de emissies in Vlaanderen gerelateerd zijn aan materiaalgebruik. Massale investeringen in de sociale en circulaire economie kunnen dus een *game changer* worden voor het klimaat en de welvaartsstaat, door groene jobs te creëren die bijdragen aan lagere uitstoot van broeikasgassen waarbij mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt meer kansen krijgen.

Ecosociaal beleid kan ook vorm krijgen op Europees niveau. Een recent voorbeeld is de EU-wetgeving over de

uitbreiding van het Europees Emissiehandelssysteem naar gebouwen en wegvervoer. Dit heeft als doel de uitstoot van de klimaatschadelijke broeikasgassen te reduceren door de kostprijs van fossiele brandstoffen middels een veiling van beperkte vervuillingsrechten te laten stijgen. Om de hierdoor dreigende kostenexplosie als ook energie- en vervoersarmoede tegen te gaan, zijn er verschillende extra maatregelen genomen. Eén van deze maatregelen is het Europees Sociaal Klimaatfonds. Dat fonds wordt gefinancierd door de veilingopbrengsten en zal in elk land naar aanleiding van een nationale sociale klimaatplan vooral de gezinnen en bedrijven steunen die het hardst getroffen zullen worden door verhoogde energie- en autobrandstofprijzen. Het fonds is zeker minder ambitieus dan oorspronkelijk gedacht en door verschillende milieu- en sociale organisaties geëist, maar als er nu naar een ambitieuze sociale klimaatplan wordt toegewerkt, biedt het wel een kans voor een meer rechtvaardige energietransitie.

Interview

Sociaal werk mag geen reddingsboei zijn voor een falend klimaatbeleid

Een sterk klimaatbeleid start bij een goed sociaal beleid waarin iedereen een plek krijgt, we solidair zijn voor elkaar, en de mens en de natuur met elkaar in evenwicht zijn. Hoe ziet de toekomst van het sociaal werk er dan uit? En welke plaats krijgen ecologie en klimaat daarin? Katleen Evenepoel en Herwig Teugels kunnen rekenen op jarenlange ervaring in de sociale sector en gingen met elkaar in gesprek.

Herwig Teugels van Kenniscentrum WWZ: “Ecologie en de klimaatproblematiek kan je verbinden met mensenrechten, wat ook een mondiaal gegeven is. In die optiek beaam ik graag de woorden van Peter Wollaert, die in het begin van dit cahier zegt dat sociaal werk een mensenrechtenberoep is. Helaas zie ik de laatste jaren de tendens om het te hebben over burgerrechten in plaats van mensenrechten. Dat burgerrechtenverhaal van rechten en plichten is verwant met een meritocratisch denken: het is je eigen verantwoordelijkheid of je ergens geraakt of niet. Het sluit bovendien heel wat mensen uit, bijvoorbeeld vluchtelingen of mensen zonder wettig verblijf. ‘Burgers’ zijn mensen die ergens ingeschreven zijn als burger van een land, terwijl mensenrechten niet stoppen aan de grenzen. Ze gelden voor iedereen die mens is.

Vanuit een mensenrechtenperspectief zie je de mondiale verantwoordelijkheid van iedereen. Wij zijn mee verantwoordelijk voor wat er aan de andere kant van de wereld gebeurt, zeker op vlak van ecologie en klimaat. Westerse landen zoals de Verenigde Staten, Canada, Japan, Australië en Europese landen, 20% van de wereldbevolking, zijn verantwoordelijk voor 92% van de broeikasuitstoot. Mensen in

de zuidelijke landen zijn er het slachtoffer van. Wij vervuilen, maar zij betalen het gelag. We moeten dat op een of andere manier compenseren.”

Iedereen solidair

Katleen Evenepoel van Zonnelied: “Ik maak graag de stap van mensenrechten naar het mensbeeld dat we hebben, en de verhouding tussen het individu en het collectief. Als je het mensbeeld verenigt tot een individu en zijn rechten, kom je een stuk tekort. We zijn niet alleen een individu met eigen vrijheden die zeer belangrijk zijn; we staan ook in relatie tot de andere. We hebben met andere woorden ook nood aan een samenleving die verbindend is. Die belangrijke schakel dreigt volgens mij verloren te gaan door de groter wordende druk van polarisatie en individualisering. We zijn op een punt gekomen dat mensen veelvuldig uitspraken doen als: ‘Het is hun probleem, niet het mijne’. Ik geloof dat elke mens per definitie solidair geboren is en dat we betekenis geven aan het leven in relatie tot de andere.”

Herwig: “Maar je kan je als individu moeilijk solidair voelen met de hele wereld. Je kunt je wel solidair voelen met een beperkte kring.”

“ Ik geloof dat elke mens per definitie
solidair geboren is.”

Katleen: “Inderdaad, het razendsnelle tempo en de ontelbare on- en offline contacten zijn voor veel mensen te veel om te blijven opvolgen. Daarom maken mensen hun wereld noodgedwongen kleiner. Maar ecologie is bij uitstek een thema dat je niet enkel individueel kan aanpakken. Dat bewustzijn is gelukkig wel aan het groeien, zeker in de welzijnssector. Ik zie dat in het gedrag van onze medewerkers en cliënten. Zij zien dat wij ecologie belangrijk vinden en zetten zich samen in.”

Herwig: “Wij zijn daar gevoelig voor als sector. Maar we mogen niet veronderstellen dat iedereen zo denkt. Wij zitten als sociaal werkers in een cocon. Wij mogen niet vergeten dat er naast die cocon nog een heel wat andere denkwerelden zijn. Misschien is er nood aan meer sensibilisering over ons denken.”

Katleen: “Het is juist in het midden dat we elkaar moeten vinden.”

Individualisering

Herwig: “We zien in het huidige sociaal werk ook een sterke focus op het individu. Vroeger was dat meer collectief. Denk bijvoorbeeld aan de collectieve opvangvormen die door onder andere religieuze organisaties werden opgericht. Dat is veranderd, we zijn van gemeenschapshuizen naar studiowonen geëvolueerd, meer gericht op het individu en privacy. En systemen zoals de persoonsgebonden financiering hebben ervoor gezorgd dat het nog meer geïndividualiseerd wordt.

De eerste functie die we hebben, is om de cliënt die voor je staat goed op te vangen. Elke vraag zal werk op maat zijn, want ieder individu is verschillend. De begeleiding is zeer persoonlijk. Maar misschien is voor sommige mensen een collectieve oplossing beter dan een individuele aanpak.”

Katleen: “Specifiek voor de sector voor personen met een handicap krijgen we door de invoering van een persoonsvolgende financiering een economisch discours in het welzijns- en zorglandschap. Het echte sociale werk dat wij te doen hebben is blijven zoeken naar evenwicht. En daar speelt solidariteit een belangrijke rol. We moeten omgaan met een cijfermatige benadering en tegelijk iedereen zien mee te hebben die noden heeft. Het recht op zorg en ondersteuning moet primeren op een te eng economisch discours.”

Katleen Evenepoel,
directeur van Zonneliéd vzw, dienstverlening voor
personen met een handicap in en rond Brussel

Herwig Teugels,
directeur van Kenniscentrum Welzijn,
Wonen, Zorg

Draagkracht van organisaties

Katleen: “Organisaties hebben een verantwoordelijkheid om ook altijd een duurzaamheidstoets uit te voeren bij elk nieuw project. Stel, je start een nieuwe zorgvoorziening, dan kan je al van bij het ontwerp nadenken over principes van duurzaamheid, en tegelijk nadenken over de sociale impact. De sociale component en de klimaatcomponent gaan hand in hand. Als wij nu nieuwe projecten uitdenken, zijn we enerzijds gebonden aan infrastructuurnormen en VIPA-normen die al richting 2050 gaan. Maar dat zou heel eng zijn als benadering. Je moet ook kijken naar de sociale component en de maatschappelijke meerwaarde van wat we realiseren. Bijvoorbeeld: hoe willen mensen samenleven, hoe zijn ze betrokken op de buurt?”

Zo komen we weer bij het collectieve aspect van welzijnswerk. We moeten niet alleen mensen ‘oplappen’ en op individuele vragen ingaan. Door zowel aan klimaatimpact als sociale impact te denken, kom je tegemoet aan collectieve noden. Mijn grote zorg daarbij is wel: zijn de opgelegde normen allemaal haalbaar en betaalbaar?

Vooraf voor kleine organisaties of projecten: kunnen die nog alle bordjes in de lucht houden? Moeten we naar schaalvergroting gaan op organisatieniveau, zodat we effectiever kunnen werken? Dat is alleszins mijn overtuiging. Wij hebben als Zonnelied bijvoorbeeld de mogelijkheid om iemand voltijds in te schakelen voor patrimonium die met duurzaamheid en nieuwe projecten bezig is. Voor kleinere organisaties zal het niet evident zijn om alle expertise onder één dak te hebben. Bovendien hebben ze niet altijd genoeg slagkracht om de hoeveelheid aan regelgeving toe te passen. Door een deel van het werk collectief te organiseren hou je middelen over die solidair kunnen worden ingezet. Ecologie is een boeiende opdracht van ieder van ons. De kracht van de welzijnssector is dat we stevig kunnen meebouwen aan deze opdracht door van onderuit kleine en lokale acties te ondernemen”

Herwig: “Dat wil zeggen dat we binnen die grootschaligheid de kleinschaligheid moeten bewaren. Enkel grote organisa-

“ Door zowel aan klimaatimpact als sociale impact te denken, kom je tegemoet aan collectieve noden.”

ties kunnen de nodige transformaties nog maken. De kleine organisaties hebben de draagkracht niet om bijvoorbeeld alle renovatieverplichtingen op orde te krijgen. We gaan op vlak van de SDG's enkel stappen vooruitzetten als we ons focussen op grote organisaties, die in kleine entiteiten zo cliënt- en wijkgericht mogelijk werken.”

Sociaal beleid en klimaatbeleid hebben elkaar nodig

Katleen: “Klimaatbeleid en sociaal beleid zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Ik denk dat het goed zou zijn als we de term ecosociaal werk kunnen introduceren in de welzijnssector. Dat is voor veel mensen interessant omdat je veel breder denkt dan klimaat. Mensen denken meer en meer in een ecosysteem. Ecosociaal werk kan ons helpen om de klimaatkwestie en sociale uitdagingen met elkaar te verbinden, en om er samen sterker voor te staan.”

Herwig: “Ik vind dat sociaal werk vandaag soms een reddingboei is voor een falend klimaatbeleid. Wij worden ingezet voor dingen die fout lopen. Willen we daar nog voor dienen? Vanuit individueel oogpunt zal dat niet anders kunnen. We hebben onze deontologie en we werken met de mensen in nood. Maar we moeten de vraag durven stellen of dat wel klopt. Die energie die welzijnswerkers bijvoorbeeld moeten steken in zoeken naar betaalbare, gezonde woningen, in energiekosten die mensen niet meer kunnen betalen of in het overbruggen van de digitale kloof kan worden vermeden. In de wijken waar luchtvervuiling het grootst is, wonen voornamelijk kwetsbare mensen, die daardoor vaker ziek worden. Zonder oplossingen voor die problemen vergroot de sociale ongelijkheidskloof. Enkel met een sterk klimaatbeleid kan een rechtvaardig sociaal beleid worden gevoerd, zowel individueel, collectief, als op wijkniveau en mondiaal. We kunnen die twee niet los van elkaar zien.”

Verder lezen?

Wil je meer weten over dit thema of ben je op zoek naar praktische handvaten om het ecosociaal perspectief toe te passen in jouw organisatie? We lijsten enkele handige publicaties en tools op!

Hoe zet je marketing- en communicatiestrategieën in om duurzame keuzes te maken?

Vrije Universiteit Brussel en Kenniscentrum Welzijn, Wonen, Zorg

Gewoonten bepalen ons gedrag en zijn moeilijk te doorbreken. Duurzame keuzes zien maken stimuleert anderen om hetzelfde te doen. Wat is haalbaar, betaalbaar en aantrekkelijk? Twee groepen masterstudenten Marketing en Communicatie van de Vrije Universiteit Brussel verdiepten zich tussen oktober 2023 en mei 2024 in twee organisaties die deelnamen aan het Koplopersprogramma van Kenniscentrum WWZ, een kinderdagverblijf en een lokaal dienstencentrum. De studenten onderzochten hoe welzijnsorganisaties hun doelpubliek kunnen stimuleren om duurzame keuzes te maken.

De resultaten bundelden ze in een praktisch eindrapport per organisatie, met heel wat tips en geleerde lessen voor andere organisaties. De rapporten kan je raadplegen via www.kenniscentrumwwz.be/kennisbank.

Wil je zelf ook een doorlichting en nuttig rapport laten maken? Contacteer ons via info@kenniscentrumwwz.be.

De Planeetinspecteurs: co-creaties in beeld

Kenniscentrum Welzijn, Wonen, Zorg

6 Brusselse organisaties begonnen in 2021 aan een uitdagende reis om samen met hun doelgroep de klimaatverandering tegen te gaan. Met veel goesting zouden zij de wereld redden, of toch dat kleine steentje in Brussel verleggen. Met concrete acties bouwden ze aan een Brussel waar we samen de gevolgen van klimaatverandering opvangen, zodat de meest kwetsbare mensen er niet de dupe van zijn. De planeetinspecteurs gingen langs en zagen dat het goed was. Het resultaat zie je in deze reportage!

www.kenniscentrumwwz.be/kennisbank.

© MathildeStudios

Iedereen warm voor het klimaat! 10 tips om je publiek te mobiliseren

Koning Boudewijnstichting

Het klimaatvraagstuk is complex. We twijfelen of wat we doen, als individu, echt een verschil kan maken. Het is nochtans alle hens aan dek. De klimaatverandering zal iedereen treffen. Maar ook iedereen kan ze bestrijden. Hoe krijgen we zoveel mogelijk burgers, organisaties en beleidsmakers zover dat ze massaal helpen het tij te keren?

Om op deze vragen antwoorden te vinden, legde de Koning Boudewijnstichting haar oor te luisteren bij acht sociale en humane wetenschappers in een reeks webinars. Hun kernboodschappen vatten ze samen in deze publicatie. Je kan de publicatie lezen op www.kbs-frb.be.

De klimaatverandering is onrechtvaardig: haar impact op de mens en natuur is ongelijk. De mensen in kwetsbare leefsituaties worden het hardst getroffen. Denk bijvoorbeeld aan dichtbevolkte wijken met weinig groen, slecht geïsoleerde woningen of oververhitte woningblokken. Tegelijk zijn de middelen om zich te wapenen tegen klimaatinvloeden ongelijk verdeeld.

Als we willen zorgen voor een leefbare aarde, is een fundamenteel andere visie op samenleven nodig. Eén waarbij we respect voor mens, dier en natuur opnieuw in evenwicht brengen. Het sociaal werk kan daar een rol in spelen en het ecosociaal perspectief centraal stellen. We moeten opkomen voor de belangen van kwetsbare groepen en voor de kwetsbare natuur. Het doel moet zijn om sociale en ecologische gelijkheid te bevorderen en voorwaarden te realiseren die het recht op gezondheid, nabije natuur, waardig werk, goede huisvesting en kansgelijkheid verzekeren.

In dit cahier willen we organisaties in het welzijnswerk een kader bieden om iedereen mee te krijgen en om samen klimaatonrechtvaardigheid tegen te gaan. We laten experts aan het woord die ons uitleggen hoe het ecosociaal werk van de toekomst eruitziet, we lichten het kader van de Sustainable Development Goals (SDG's) toe, en we tonen Brusselse ecosociale praktijken die het voortouw nemen in de transformatie naar een rechtvaardigere, leefbare stad.

**WELZIJN
WONEN
ZORG**

Kenniscentrum WWZ werkt aan de SDG's, de 17 duurzame ontwikkelingsdoelstellingen van de Verenigde Naties.

www.kenniscentrumwwz.be

Met steun van de Koning
Boudewijnstichting

